

ZÁRSZÓ

Az előszóban említett képzőművészeti örökségvállalásunk tágabb szemléletét — többek között — az 1961 őszi Szegeden megrendezett régészeti- és művészettörténeti vándorgyűlés⁴¹⁷ helyi művészettel foglalkozó előadása is hangsúlyozta, melyet az ehhez kapcsolódó hozzászólások aláhúztak. Méginkább ezt tükrözte az a jelentős tárlat, amely 1966 áprilisában Szegeden megnyílt. A Magyar Nemzeti Galéria és a Móra Ferenc Múzeum gazdag gyűjteményéből, valamint a Szeged Városi Tanács tulajdonában levő — helyi élő művészektől vásárolt — képekből, szobrokból mintegy másfélszáz magas színvonalú alkotást válogattak ki, és a szegedi képtárban — Bodnár Éva közreműködésével — létrehozták „A XX. századi magyar festészet és szobrászat” c. tartós jellegű kiállítást⁴¹⁸. E rendezvény — tekintve, hogy a bemutatott anyag negyede itteni művészek alkotásait tartalmazta, —, jelentősen elősegítette, hogy Szeged képzőművészetének fejlődését és helyét hazai ábrázolóművésztünk egészében érzékelnünk tudjunk.

Amint könyvünkben részletesen kifejtettük, — e kiállítás is tükrözte, hogy — az akadémiával szembe fordult európai plein-air festészet eszméit meghonosító nagybányai mesterek, Hollósy, Ferenczy, Iványi-Grünwald, Thorma, Réti és Glatz alapítótágokhoz a helyi művészek közül Nyilasy Sándor és Károlyi Lajos kapcsolódott. Nyilasy ferenczyesen szín pompás képein a Szeged melletti tápéi parasztk életkedvét fejezte ki. Hollósy kedvelt tanítványa, Károlyi Lajos ezüstös tónusú tájainak, csendeleteinek és sok önarcképének szomorú hangulata nyomasztó magányából ered. A nagybányaiak ösztönző példáján létrejött szolnoki művésztelepnek is volt egy szegedi származású alapító tagja Zombory Lajos személyében, aki realista állatábrázolásai révén lett ismert.

Az alföldi táj sokszínű arculatát és lélekformáló hatását a Szolnokon működő Fényes Adolftól, a vásárhelyi Tornyai Jánosig — akinek köréhez a Szegeden született Endre Béla is tartozik —, sokan kifejezték, így a városunkban művésztelepet vezető Rudnay Gyula, a Szentes mellett élő Koszta József és a Baján dolgozó Nagy István. Az úgynevezett alföldi festészet lírai vonalába Endre Béla mellé kell sorolnunk a Szegeden kiforrott Nyilasy és Károlyin kívül Heller Ödönt is, aki szintén derűs színekkel ábrázolta a tápéi parasztságot. Az alföldi festők művei bárha egymástól végletesen eltérőek is, legyen a hangjuk drámai, komor, mint Tornyaié és Kosztáé, vagy lírikus alapézésű, mint a szegedi festők piktúrája, összességükben

⁴¹⁷ Régészeti- és művészettörténeti vándorgyűlés Szegeden. Délm. 1961. okt. 6., nov. 24—25.

⁴¹⁸ A XX. századi magyar festészet és szobrászat. Móra Ferenc Múzeum képtára. Szeged, 1966. Katalógus. Bev.: *Bodnár Éva.*; *Bodnár Éva.*: „A XX. századi magyar festészet és szobrászat” kiállítása Szegeden. Délm. 1966. ápr. 7.; *Izes Mihály.*: „A XX. század magyar festésze és szobrászata” című kiállítás Szegeden. Tiszatáj, 1966. 6. sz. jún. 503.; *Szelesi Zoltán.*: A Szegedi Képtár új állandó kiállítása. Művészet, 1966. szept. 9. sz. 32.

mégis hí képet adnak az Alföld tájának és népének ellentétes s mégis egységes, jellegzetes arculatáról.

A Nyilasyt portrézó és a Tömörkénnyel iddogáló Rippl-Rónai is keltett talán valamiféle érdeklődést Párizs iránt. Az École de Paris hatása ugyanis nemcsak Berény, Czigány, Czóbel, Kernstock, Márffy, Orbán, Pór és Tihanyinál, vagyis a Nyolcagnál érződik, hanem a francia fővárosban a század elején megfordult szegedi festők: Szöri József, Cs. Joachim Ferenc és mások munkásságában is. Ha ők nem is tartoztak a magyar avantgarde első vonalába, az új iránti törekvéseik megbecsülést érdemelnek. Náluk azonban hasonlíthatatlanul ismertebbé lett művészek „röppentek” ki városunkból, mint a kubista Csáky József, a konstruktivista Moholy-Nagy László és a fametsző Buday György, akik nemzetközi hírnévre tettek szert. Buday a szegedi grafikus-kultúra megteremtője volt, néhány műve Csákynek és Moholy-Nagynak is ide kötődik.

Képzőművészetünk szocialista hagyományait lerakó festők, szobrászok közül Derkovits Gyula és Dési-Huber István, valamint az ő eszmei síkjukon haladó Mészáros László és Goldman György tevékenységét figyelemre méltó alkotások érzékeltették a szóban forgó szegedi tárlatunkon. Ami a helyi ábrázolóművészet hasonló, szocialista törekvéseit illeti, ez a Tanácsköztársaság alatt működő Hódi Géza, Gergely Sándor, Papp Gábor és Tardos-Taussig Ármin munkásságában nyilvánult meg. A Tanácsköztársaság bukása utáni megtorlás nemcsak emigrációba kényszerítette a szegedi festők, szobrászok legjobbjait, de Kukovetz Nana életét is kioltotta. A két világháború között a szocialista szellemiséget az itt élő festők közül Dinnyés Ferenc és Parobek Alajos tükröztették leginkább, de a Medgyessy és Pásztor János plasztikai eredményeit kamatoztató Vigh Ferencet is ide kell számítanunk.

A nagybányai örökséggel sáfárkodó és azt a kubizmus és expresszionizmus tanulságaival gazdagító úgynevezett Gresham-köri festők közül: Bernáth, Szőnyi, Szobotka, Berény és a magányos Egry; a kortárs szobrászok táborából: Bokros Birman, Ferenczy Béni, Pátzay, Borsos Miklós, Mikus Sándor és mások, — továbbá a Szentendréhez kötődő Ámos és Barcsay alkotásaiban gyönyörködhetnek a szegedi tárlatlátogatók. Érzelmi és értelmi, ösztönös és tudatos szemléletű ágaihoz a közben elhunyt Vlasic Károlyon és Erdélyi Mihályon kívül az idősebb generáció tagjaihoz tartozó Dorogi Imre festésze a posztnagybányai iskolához köthető. A szegedi születésű Petri Lajos szobrász és Vadász Endre grafikus a húszas-harmincas években elkerültek innen, de fiatalabb társaik közül, Tápai Antal, Vinkler László, Kopasz Márta, és Vincze András végleges jelenlétükkel biztosították a helyi szobrászat, festészet és grafikus-kultúra valóságelvű és elvont szellemű, sokféle profilú továbbfejlődését a felszabadulás után is.

Az 1945 utáni hazai képzőművészetünk sokszínű megújulásáról Domanovszky Endre, Bartha László, Kohán György, Szalay Ferenc és az idevalósi Tury Mária bemutatott festményei, továbbá Somogyi József, Tar István, Szabó Iván és Samu Katalin kiállított szobrai adtak — többek között — a szegedi közönségnek számot. A helyi mestereken, Vinkleren és Tápain kívül az itteni derékhadba tartozó festők: Fontos Sándor, Pintér József, Cs. Pataj Mihály és a szobrász Tóth Sándor azok, akik expresszív-realista alkotásaikkal ízülnek bele a mai magyar képzőművészetbe. A modern formaproblémákkal foglalkozó újabb generáció közé Dér István és Zombori László kubisztikus-szimbólista, valamint Novák András és Pataki Ferenc lírai absztrakt, szürrealisztikus törekvéseik révén sorolhatók leginkább. Az itt élő Szathmáry Gyöngyi plasztikáival, T. Nagy Irén faintarziáival, H. Dinnyés Éva pedig kerámiáival kötődik a hazai szobrászok és iparművészek újat kereső táborához.

Úgy véljük, hogy a Magyar Nemzeti Galéria támogatásával 1966-ban, a Móra Ferenc Múzeum képtárában létrehozott, „A XX. századi magyar festészet és szobrászat” c. kiállítás elősegítette, hogy az elfelejtett vagy kevésbé méltányolt szegedi művészek értékeiknek megfelelő helyre kerüljenek hazai képzőművészetünk fejlődésében. Plasztikussá vált, hogy Szeged e századi ábrázolóművészetét modern hazai festészetünkhöz egyrészt Nyilasy, Károlyi és utódaik révén a Nagybánya-posztnagybányai vonalhoz köti; másrészt a mai közép és újabb generáció kapcsán a vásárhelyi műhely új parasztábrázolóhoz is köze van. Ezen kívül a század elejétől kimutatható nemzetközi kitekintés jelenleg is munkáló hatása több itteni festő és grafikus nyugateurópai stílusirányzatok iránti érdeklődését eredményezi.

Tisza-parti városunk ábrázolóművészetét megbecsülő kezdeményezés akkor vált még teljesebbé, amikor — mint már többször említettük —, a Nemzeti Galéria kilenc termében 1967 nyarán lehetőség adódott, hogy Szeged mai festészetét, szobrászatát és grafikus-művészetét a budapesti közönség és a fővárosi szakterület előtt bemutathassuk.⁴¹⁹ Itt szereplő művészeink számoltak a kiállításnak azzal a felelősségteljes súlyával, hogy Szeged képzőművészetének eddig kevésbé méltányolt törekvéseit a tényeknek megfelelően érzékeltessék. E tárlat nagyban hozzájárult ahhoz, hogy — ha késve is, de — reális értékelés alakuljon ki rólunk. Ezt tekintetbe véve 1973 augusztusában városunk festészeti, szobrászati-kulturájának a Művészet c. folyóiratban történt felmérése alkalmával D. Fehér Zsuzsa így summázta a helyi képzőművészet állapotát: „A szegedi műhely most van születőben. De ez a műhely nem beltenyészet útján alakul ki. Stílárisan éppen annyira összetett, mint a szegedi valóság, az ellentmondásokkal teli társadalmi fejlődés. E fejlődés fókusza pedig a fiatalok csoportja, akik befelé és kifelé úgy tudnak egyszerre figyelni, hogy környezetük, egyéniségük a heves kifejezés őszinteségében ütközik egymással.”⁴²⁰

⁴¹⁹ Szegedi Képzőművészek Tárlata, Magyar Nemzeti Galéria. Bp. 1967. Katalógus. Bev.: D. Fehér Zsuzsa. (Lásd még: a 260. sz. jegyzetet.)

⁴²⁰ D. Fehér Zsuzsa: Van-e szegedi műhely? Művészet, 1973. aug. 8. sz. 14—16.; Lásd még: A Művészet szegedi száma. Csm. Hírlap, 1973. aug. 19.; (Tandi Lajos) T. L.: Szegedi „Művészet”. Délm. 1973. aug. 22. Szelesi Zoltán: Szeged mai képzőművészetéről. Magyar Képzőművészek Szövetsége. Tájékoztató 1975/2. 19—23.